

ΕΠΙΛΟΓΗ: 24.10.84

1984

Κύριε Πρότανη του Πανεπιστημίου της Κρακοβίας,

Κύριε Κοσμήτορα της ..... Σχολής,

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Κυρίες και Κύριοι,

Αισθάνομαι βαθειά συγκίνηση που βρίσκομαι σήμερα στο χώρο ενός πνευματικού ιδρύματος με τόση παράδοση και ιστορία όπως το Πανεπιστήμιο της Κρακοβίας. Πανεπιστήμια όπως αυτό, ένα από τα αρχαιότερα της Ευρώπης, λειτούργησαν ιστορικά σαν ναοί μέσα στους οποίους άνθισε η ελεύθερη επιστημονική σκέψη και η αντικειμενική αναζήτηση της αλήθειας και όπου σφυρηλατήθηκαν πολιτιστικές και ανθρωπιστικές αξίες που επέδρασαν αποφασιστικά όχι μόνο στην πορεία και στην ταυτότητα της Ευρώπης αλλά ταυτόχρονα και ολόκληρης της ανθρωπότητας. Γι' αυτό και αισθάνομαι ιδιαίτερα την ανάγκη να εκφράσω τις βαθειές μου ευχαριστίες προς τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου σας για την εξαιρετική τιμή που μου επαφύλαξε απονέμοντας μου τον τίτλο του Επίτιμου Διδάκτορα.

Αισθάνομαι επίσης ιδιαίτερη συγκίνηση από την επίσκεψή μου στην Πολωνία, χώρα που συνέβαλε σημαντικά στην πνευματική, επιστημονική και καλλιτεχνική πορεία της Ευρώπης

(2)

έσα και στον κίνδυνο στην Σ. Ρωσικήν λαόν ενάντια στον σκοταδισμό των φασιστικών ιδεολογιών και που πολέμησε ηρωικά, με βαρύ κόστος αίματος και μαρτυρικών, για την προέλευση της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της.

Η ικανοποίηση μου βέβαια γίνεται ακόμα βαθύτερη με την επίσκεψή μου στην ωραία πόλη της Κοσμοβίας με την μακρά πολιτιστική παράδοση που και σήμερα διατηρεί ακέραιη, παράλληλα με την αξιοθαύμαστη ανάπτυξη της.

Επιτρέψτε μου να τονίσω ότι για μένα προσωπικά η επίσκεψη μου αυτή έχει και μία πρόσθετη συναισθηματική σημασία διότι αποτελεί μία επανασύνδεση με τον τόπο από όπου ήλθε στην Ελλάδα, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του, ο παππούς μου Σιγισμόνδος Μινέϊκο, πατέρας της αγαπημένης μου μητέρας Σοφίας.

Από τα διάφορα θέματα που θα μπορούσα να θίξω σήμερα ενώπιόν σας για να ανταποκριθώ στην ξεχωριστή αυτή τιμή που μου κάνετε, δεν δίστασα καθόλου να επιλέξω το θέμα που ενώνει όλους τους λαούς της γης, ανεξάρτητα από τα πολιτικοκοινωνικά τους συστήματα και το επίπεδο ανάπτυξης τους, δηλαδή την Ειρήνη και την προάσπιση της από τους κινδύνους που την απειλούν στην σημερινή εποχή.

Δύο είναι κατά τη γνώμη μου οι βασικοί κίνδυνοι:

Η σημερινή κατάσταση των σχέσεων Ανατολής - Δύσης με τον ολοένα αυξανόμενο κίνδυνο ενός πυρηνικού πολέμου που θα αφάνιζε την ανθρωπότητα και το ολοένα διευρυνόμενο χάσμα στις σχέσεις Βορρά - Νότου, που με την κρίση και την εξαθλίωση των λαών του Τρίτου Κόσμου αποτελεί τον πιο απσταθεροποιητικό παράγοντα στις διεθνείς σχέσεις.

Είναι πικρή αλήθεια πως τις μέρες που τελείωνε μικρόρα ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ενάντια στις φασιστικές και Ναζιστικές δυνάμεις άρχισε ταυτόχρονα και η ψυχροπολεμική εποχή.

Το ΝΑΤΟ ήταν ο πρώτος πολιτικοστρατιωτικός συνασπισμός που δημιουργήθηκε αμέσως μετά τον πόλεμο και έξη χρόνια μετά, σαν αναπότρεπτη συνέπεια, ακολούθησε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Σ' αυτά τα περίπου σαράντα χρόνια ο κόσμος πέρασε αρκετές φορές από περιόδους κρίσης και ύφεσης. Θα έλεγε κανείς ότι ο δείκτης της έντασης ανάμεσα στους δύο μεγάλους συνασπισμούς ήταν άλλοτε προς τα πάνω, προκαλώντας αγωνία στους λαούς, και άλλοτε προς τα κάτω, δίνοντας πολλές ελπίδες. Μα εκείνο που δυστυχώς ποτέ δεν άλλαξε πορεία ήταν ο δείκτης των εξοπλισμών. Αυτός ήταν πάντα προς τα πάνω, σταθερά, παρ' όλες τις διαπραγματεύσεις και τις συμφωνίες.

Και δεν έφταναν οι συμβατικοί εξοπλισμοί αλλά έρχισε; σαν αποτέλεσμα μιας παράλογης ελπίδας υπεροχής, ο ξέφρενος ανταγωνισμός των πυρηνικών εξοπλισμών. Ανταγωνισμός που, με βάση το γνωστό δόγμα της αποτροπής, οδήγησε στη δημιουργία ενός τεραστίου πυρηνικού οπλοστασίου που διαρκώς αυξάνει, εκσυγχρονίζεται και τελειοποιείται, με αποτέλεσμα σήμερα οι πυρηνικές δυνάμεις να διαθέτουν πάνω από εξήντα χιλιάδες πυρηνικά όπλα όλων των τύπων με αντιστοιχία άνω του 1 εκατ. βομβών τύπου Χιροσίμα. Αν η ισχύς αυτή απελευθερωθεί είναι ικανή να σκοτώσει 50 δισεκ. άτομα, δηλαδή να καταστρέψει δέκα φορές τον πλανήτη μας. Με τα δεδομένα αυτά είναι φυσικό το πως η θεωρία για μια ισορροπία δυνάμεων κατέληξε στη λεγόμενη ισορροπία του τρόμου αφού πάντοτε υπήρχε πίσω η επιδίωξη της υπεροχής.

Και ερωτάται πως είναι δυνατόν, με οποιαδήποτε λογική, να σκέφτεται κανείς και να σχεδιάζει ότι μπορεί να υπάρξει υπεροχή στην περίπτωση των πυρηνικών εξοπλισμών, της σύγχρονης μάστιγας της ανθρωπότητας, όταν είναι απόλυτα βέβαιο ότι σε καμιά πυρηνική σύγκρουση δεν μπορεί να υπάρξει νικητής και νικημένος, ούτε μπορεί να ισχύσει ο μύθος του πρώτου κτυπήματος και του περιορισμένου πυρηνικού πολέμου. Θα υπάρξει μόνο καταστροφή και αφανισμός της ανθρωπότητας και του πολιτισμού της, αδιάκριτα με πολιτικοστρατιωτικά συστήματα καθεστώτα ή συμφέροντα.

Πρόσφατα αδιάσειστα επιστημονικά στοιχεία προσθέτουν μια νέα και τρομακτική διάσταση στο ενδεχόμενο ενός πυρηνικού πολέμου, τον πυρηνικό χειμώνα. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, ένας παγκόσμιος πυρηνικός πόλεμος θα είχε τεράστιες επιπτώσεις στο κλίμα που θα εκδηλώνονταν με σημαντικό σικοτείνιασμα στην επιφάνεια της γής για πολλές εβδομάδες, με θερμοκρασίες υπό το μηδέν για πολλούς μήνες, μεγάλες διαταραχές στους κλιματικούς κανόνες της υδρογείου και δραματικές αλλαγές στις τοπικές καιρικές συνθήκες και στα ποσοστά υδατοπτώσεων. Έτσι, μπορεί να πεί κανείς ότι οτιδήποτε θα απέμενε από τις πολλαπλές πυρηνικές εκρήξεις θα καταστρεφόταν ολοσχερώς από τον πυρηνικό χειμώνα που θα επακολουθούσε.

Παρ' όλα αυτά, μέρα με τη μέρα το οπλοστάσιο των υπερδυνάμεων διευρύνεται, με πιο σύγχρονα και πιο καταστροφικά πυρηνικά όπλα. Το χειρότερο όμως απ' όλα αυτά είναι το γεγονός ότι ένας πυρηνικός πόλεμος απομακρύνεται καθημερινά ολοένα και περισσότερο από τα πλαίσια της υπεύθυνης απόφασης και του ελέγχου.



Αν υποθέσουμε ότι ένας πυραύλος πέφτει εκτοξεύεται κατά της Κόστας, θα κάνει έξη λεπτά, μερικοί λέμε επτά, άλλοι πέντε. Αλλα στη χρονική αυτή περίοδο των πέντε ή έξη λεπτών είναι αδύνατο να συγκεντρωθούν ολοκληρωμένες πληροφορίες στις οποίες να βασιστεί η πολιτική απόφαση που πρέπει να παρθεί.

Καθίσταται συνεπώς αναγκαίος ο αυτοματισμός των μέσων, όσο προχωρούμε σ' αυτήν τη θανατηφόρα πορεία, και τότε για πρώτη φορά ο εφιάλτης θα γίνει πραγματικότητα, οι υπολογιστές θα διευδύνουν τη ζωή μας και ακόμη περισσότερο θα αποφασίζουν για το μέλλον της ανθρωπότητας. Σειεί γίνεται ο πραγματικός κίνδυνος.

Σήμερα ο κίνδυνος αυτός γίνεται ολοένα μεγαλύτερος με την ουσιαστική διακοπή, από το 1983, των διαπραγματεύσεων των δύο υπερδυνάμεων για τα πυρηνικά όπλα στη Γενεύη. Η διακοπή των διαπραγματεύσεων δημιούργησε στην πράξη ένα τεράστιο πολιτικό κενό και οδήγησε στην ανυπαρξία πραγματικής επικοινωνίας μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Ταυτόχρονα έχι μόνιμο εξανθμισ τις λίγες ελπίδες που υπήρχαν για ύφεση αλλά οδήγησε σε μεγαλύτερη έκταση και οξύτητα τον ξέφρενο ανταγωνισμό των πυρηνικών εξοπλισμών. Η συνέχιση της διακοπής αυτής οδήγησε τις δύο υπερδυνάμεις στο να αναζητήσουν πρόσθετα πλεονεκτήματα υπεροχής επεκτείνοντας την πολεμική δραστηριότητα σε ανεξερεύνητους μέχρι σήμερα ορίζοντες όπως το διάστημα όπου οι δυνατότητες για την άσκηση ουσιαστικού ελέγχου γίνονται κατά πολύ δυσκολότερες αν όχι αδύνατες. Επίσης μέσω από τον κολλαπλισισμό της εγκατάστασης νέων πυραύλων, με αναπόφευκτο αποτέλεσμα τα αντίμετρα, εξοπλίζονται με πυρηνικά όπλα υποβρύχια και πλοία επιφανείας όπου η εξακρίβωση (verification) είναι σχεδόν αδύνατη.

Όσο διακοπεί η διακοπή των διαπραγματεύσεων τόσο ο ανταγωνισμός αυξάνει και όσο τα πυρηνικά όπλα συσσωρεύονται και διασποίρονται γεωγραφικά αυξάνεται και ο κίνδυνος να χρησιμοποιηθούν είτε ηθελημένα είτε αθέλητα. Έτσι, μπορεί να πει κανείς ότι δημιουργείται ένα περίεργο είδος φαύλου κύκλου. Όσο περισσότερο διαταράσσεται το αίσθημα της εμπιστοσύνης και ασφάλειας, τόσο πιο δύσκολη γίνεται η ύφεση παρά το γεγονός ότι είναι το μόνο μέσο για την επάνοδο στη λογική. Συνεπώς, η συσσώρευση υπονομεύει την ύφεση και όσο η ύφεση υπονομεύεται τόσο ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών επιταχύνεται κάνοντας αναπόφευκτη τη σύρραξη. Έτσι όσο τα σύγχρονα όπλα γίνονται ταχύτερα, πιο ακριβή και πιο καταστροφικά, ο κίνδυνος ενός ολοκαυτώματος ολοένα και αυξάνεται. Με άλλα λόγια, όσο παρατείνεται η διακοπή των διαπραγματεύσεων τόσο δυσκολότερη γίνεται η αναζήτηση μιας ισορροπίας προς τα κάτω που θα επιτρέψει την αναζήτηση μιας λύσης γενικότερου πυρηνικού αφοπλισμού, μόνης οδού για την αποφυγή ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος και την επιβίωση της ανθρωπότητας.

Βέβαια η ανθρωπότητα, οι λαοί, ο κάθε πολίτης της υφρογείου δεν χάνουν τις ελπίδες τους και συνειδητοποιώντας αυτή την καινούργια τεράστια απειλή πολλαπλασιάζουν τις προσπάθειες για τον πυρηνικό αφοπλισμό. Αλλά και πολλές κυβερνήσεις, κοινοβούλια, διεθνείς προσωπικότητες, εκκλησιαστικές οργανώσεις, επιστημονικά σωματεία και μαζικοί φορείς έχουν ξεκινήσει σοβαρές προσπάθειες και πρωτοβουλίες για την επανάληψη των διαπραγματεύσεων, για το πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών και για τον αφοπλισμό γενικότερα. Έχει γίνει δηλαδή πια σαφές ότι η πρόληψη ενός πυρηνικού πολέμου δεν είναι θέμα που αφορά μόνο τις πυρηνικές δυνάμεις. Ενδιαφέρει άμεσα όλους μας γιατί απειλεί την ίδια τη ζωή μας και την ύπαρξη του πλανήτη μας.

Δεν είναι τυχαίο ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες, σύμφωνα με μια έκθεση μιας διακομματικής αμερικανικής επιτροπής που βασίστηκε σε επιστημονικές μεθόδους δημοσκοπήσης, μια καταπληκτική πλειοψηφία των αμερικανών πολιτών (96%) τάσσεται κατά του πυρηνικού πολέμου με τη Σοβιετική Ένωση και υπέρ του συνεχούς διαλόγου ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις και πιστεύει (89%) ότι σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου δεν θα υπάρξει νικητής.

Και δεν είναι τυχαίο ότι έξη ηγέτες από τέσσερις διαφορετικές ηπείρους έκαναν στις 22 Μαΐου 1984 μια κοινή διακήρυξη για το πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών και τον πυρηνικό αφοπλισμό που είχε μια πραγματικά παγκόσμια απήχηση και απέσπασε την πλήρη υποστήριξη του Πάπικ, του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, πολλών κυβερνήσεων και κοινοβουλίων και πολυάριθμων προσωπικοτήτων, μαζικών φορέων και οργανώσεων. Η πρωτοβουλία αυτή των έξη ηγετών θα έχει βέβαια συνέχεια γιατί ασφαλώς δεν αποθαρρυνόμαστε και πιστεύουμε ότι με την δεδηλωμένη ενδάρρυνση της κοινής γνώμης και ενός μεγάλου αριθμού αρχηγών κυβερνήσεων και κοινοβουλίων θα πετύχουμε τελικά να μεταφέρουμε στους ηγέτες των πυρηνικών δυνάμεων την αγωνία της οικουμένης.

Ειδικότερα η Ευρώπη, όλη η Ευρώπη, με την τραγική εμπειρία των δύο παγκόσμιων πολέμων είναι εκείνη που και σήμερα απειλείται αμεσότερα από τον πυρηνικό κίνδυνο όταν μάλιστα ξέρει κανείς ότι αυτή έχει επιλεγεί σαν χώρος διεξαγωγής ακόμα και του δήθεν περιορισμένου πυρηνικού πολέμου. Γι' αυτό και οι αντιδράσεις στην εγκατάσταση νέων πυραύλων στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο είναι έντονες και οι προσπάθειες και πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ακύρατων ζωνών που σιγά σιγά θα επεκταθούν



σ'ολόκληρο τον Ευρωπαϊκό χώρο, με απώτερο στόχο την απύραυλη Ευρώπη, είναι και πολλές και εύθυνες. Θα αναφέρω ειδικότερα τις πρωτοβουλίες για μια αποπυρηνικοποιημένη Σκανδιναβική ζώνη, την πρωτοβουλία Πάλμε για ένα μακρύ αποπυρηνικοποιημένο διάδρομο στην Κεντρική Ευρώπη και βέβαια την πρωτοβουλία για την δημιουργία μια αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια την οποία πρόσφατα προώθησε η Ελληνική Κυβέρνηση και η εξέταση της οποίας συνεχίζεται.

Πιστεύω ειλικρινά ότι αποτελεί υπέρτατο καθήκον κάθε ηγέτη αλλά και όλων των πνευματικών ανθρώπων να συμβάλλουν με όλες τους τις δυνάμεις στην επανέναρξη του διαλόγου μεταξύ Ανατολής και Δύσης, ο οποίος ουσιαστικά σταμάτησε με τη διακοπή των διαπραγματεύσεων της Γενεύης, και στην κάλυψη του τεράστιου πολιτικού κενού που καθημερινά αυξάνει την ένταση και κάνει το ενδεχόμενο ενός πολέμου - και μάλιστα πυρηνικού - ολοένα πιο ορατό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πρόεδρος της Ρουμανίας Νικαλάε Τσαουσέσκου και ο ομιλών, παρόλο ότι οι χώρες μας ανήκουν σε διαφορετικούς συνασπισμούς, συνυπογράψαμε μια δημόσια δήλωση και μια εμπιστευτική επιστολή στους Προέδρους των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ προς το σκοπό αυτό. Και είναι επίσης χαρακτηριστικό το τεράστιο παγκόσμιο ενδιαφέρον που προκάλεσε η πρόσφατη συνάντηση του Προέδρου Ρήγκαν με τον Σοβιετικό Υπουργό Εξωτερικών κ. Γκρομύκο.

Ο διάλογος Ανατολής - Δύσης και η συνέχιση των διαπραγματεύσεων αποτελούν τον μόνο δρόμο για την αναστροφή του φαύλου κύκλου που έχει δημιουργηθεί ιδιαίτερα ως προς τους πυρηνικούς εξοπλισμούς. Ας κάνουμε όλοι μας το παν για να κρατηθεί ο δρόμος αυτός ανοικτός.



Αλλά και οι οικονομικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού των εξοπλισμών είναι ήδη τραγικές. Από 120 δισ. δολάρια που ήταν το ύψος των αμερικανικών εξοπλιστικών κλιμάκων το 1950, σήμερα ξεπέρασε τα 700 δισ. δολάρια ετήσια. Το σταμάτημα λοιπόν του ανταγωνισμού των εξοπλισμών και στη συνέχεια η ουσιαστική μείωση των πυρηνικών οπλοστασίων, με οπώτερο στόχο την καθολική τους κατάργηση, θα καταστήσει εφικτή την εξοικονόμηση και διάθεση σταδιακά μέρους τουλάχιστον από τα τεράστια αυτά κονδύλια για άλλους σκοπούς, για την κάλυψη αμεσώτερων αναγκών. Αν αναλόγιτοουμε ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου χρειάζονται περισσότερα σχολεία, καλλίτερα νοσοκομεία, και πόσο επιτακτική είναι η βοήθεια γενικώτερα των χωρών του τρίτου κόσμου, είναι πραγματικά παράλογη η κατανομή των πόρων που γίνεται σήμερα. Αυτό δε που είναι τραγικό είναι ότι μέσα σ' αυτό το κλίμα της έντασης ακόμα και οι χώρες του τρίτου κόσμου έχουν παρασυρθεί από τη δίνη του τρελού αυτού ανταγωνισμού των εξοπλισμών, με αποτέλεσμα να γίνονται έτσι ακόμα φτωχότερες μέσα με τη μέρα. Θα ήθελα όμως τώρα να εξετάσω κάπως αναλυτικότερα το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα, τις σχέσεις Βορρά - Νότου.

Παρ' όλο που οι σχέσεις Ανατολής - Δύσης, λόγω της διασύνδεσης που έχουν και με το θέμα των εξοπλισμών, δημιουργούν μια μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση στο πλατύ κοινό των Ευρωπαϊκών χωρών και των άλλων οικονομικά αναπτυγμένων χωρών, το πρόβλημα Βορρά - Νότου είναι κατά το οριστικό μακροχρόνια ενώ παράλληλα οι πολιτικές του προεκτάσεις τροφοδοτούν και την αντιπαράθεση Ανατολής - Δύσης, έτσι

που να κάνουν το πρόβλημα αυτό ένα πιο σταθεροποιητικό παράγοντα των διεθνών σχέσεων.

Το πρόβλημα Βορρά - Νότου έχει διαστάσεις που πρέπει να αναλυθούν σε δύο ξεχωριστά επίπεδα: Το βραχυπρόθεσμο και το μεσοπρόθεσμο. Όσον αφορά το δεύτερο επίπεδο, το ζητούμενο είναι η εξεύρεση τρόπων για την αναδιάρθρωση:

α. των διεθνών σχέσεων μεταξύ βιομηχανικών και αναπτυσσόμενων χωρών, αυτό που ονομάζουμε, με άλλο τρόπο, διαμόρφωση μια νέας διεθνούς οικονομικής τάξης (new international economic order),

β. των σχέσεων μεταξύ των ίδιων των αναπτυσσόμενων χωρών και

γ. της εσωτερικής οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης των αναπτυσσόμενων χωρών.

Στο άμεσο μέλλον και βραχυπρόθεσμα απαιτούνται δύο πράγματα:

α. Μια επείγουσα ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας με κύριο μοχλό τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες.

β. Μια υπεύθυνη και ρεαλιστική επίλυση του προβλήματος των χρεών των χωρών του τρίτου κόσμου.

Σχετικά με το ζήτημα του χρέους, είναι φανερό ότι είναι τόσο επείγον, ώστε να είναι ανασπόρευκτη κάποια απόπειρα ουσιαστικής αντιμετώπισής του. Εκείνο που επείγει είναι να προωθηθούν λύσεις αποτελεσματικές που να επιλύουν ουσιαστικά το πρόβλημα αλλά με τρόπο υπεύθυνο και που να μην προξενήσουν μια διεθνή νομισματική αστάθεια.

Θα ήθελα βέβαια να τονίσω πως με δεδομένο ότι και η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και η διαχείριση του χρέους σχετίζονται άμεσα με τη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική των ΗΠΑ, η οποιαδήποτε απόπειρα επίλυσης του προβλήματος για να έχει πιθανότητες επιτυχίας θα πρέπει να εξασφαλίσει την υποστήριξη των περισσότερων αν όχι όλων των Ευρωπαϊκών χωρών.

Μια και τα θέματα του χρέους των χωρών του τρίτου κόσμου και η ανάγκη διεθνούς ανάκαμψης έχουν συζητηθεί κατά κόρο, στη σημερινή μου ομιλία θα περιοριστώ στα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα προβλήματα.



Α. Η ΝΕΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΑΞΗ

Παρ'όλο που έχουν γραφτεί πολλά γι'αυτή, πολύ λίγα έχουν πραγματοποιηθεί. Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν κάνει πληθώρα προτάσεων, οι οποίες όμως θα μένουν πάντα στα χαρτιά χωρίς την υποστήριξη των βιομηχανικών καπιταλιστικών χωρών.

Οι κύριες προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η ύπαρξη αφ'ενός σταθερών αγορών για τις εξαγωγές από τις χώρες αυτές πρώτων υλών και αφ'ετέρου η αυξανόμενη ζήτηση για τα βιομηχανικά τους προϊόντα. Όσον αφορά το πρώτο θέμα, το κύριο πρόβλημα είναι οι μεγάλες διακυμάνσεις των τιμών των πρώτων υλών και των ποσοτήτων που ζητούνται, σαν αποτέλεσμα κυκλικών φαινομένων. Αυτό για να αντιμετωπιστεί απαιτεί τη δέσμευση των βιομηχανικών χωρών να συντονίσουν τις προσπάθειές τους και να διατηρούν ένα υψηλό επίπεδο ζήτησης.

Σχετικά με τις εξαγωγές βιομηχανικών αγαθών από τις αναπτυσσόμενες χώρες, το κύριο εμπόδιο είναι ο προστατευτισμός που ασκούν και οι βιομηχανικές και οι χώρες του τρίτου κόσμου.

Η επίλυση των προβλημάτων αυτών δυστυχώς απαιτεί την ύπαρξη υπερεθνικών θεσμών, κάτι που δεν φαίνεται πιθανό στο ορατό μέλλον, τόσο λόγω των προβλημάτων στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης όσο και επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν διαβλέπουν κάποιο άμεσο πολιτικό ή οικονομικό συμφέρον από τέτοιες πρωτοβουλίες, εκτός εάν τα υπό διαμόρφωση σχήματα τελούν κάτω από τον άμεσο έλεγχό τους.

Το κύριο ερώτημα που τίθεται είναι εάν οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ειδικότερα της ΕΟΚ είναι διατεθειμένες να προσάψουν τέτοιες πτυχές των σχέσεων με την ΗΠΑ, και μάλιστα με τέτοιο τρόπο που να γίνεται ζημιογόνο για τις ΗΠΑ το να παραμείνει έξω από τις πρωτοβουλίες αυτές. Η απάντηση στο ερώτημα χρειάζεται πολύ μεγάλη μελέτη και έρευνητική δουλειά, που απ'όσα γνωρίζω δεν έχει γίνει.

#### Β. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ

Οι περισσότερες οικονομικές σχέσεις που υπάρχουν σήμερα, υφίστανται είτε μεταξύ των ίδιων των βιομηχανικά ισχυρών κρατών, και κυρίως το τρίγωνο ΗΠΑ - Ιαπωνία - Δυτ. Ευρώπη, είτε μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Αντίθετα πολύ λίγες σχέσεις υπάρχουν μεταξύ των χωρών της περιφέρειας.

Χρειάζεται λοιπόν συστηματική προσπάθεια να δημιουργηθούν άμεσες εμπορικές σχέσεις μεταξύ των χωρών του τρίτου κόσμου. Μόνο κάτι τέτοιο θα εκιτρέψει στις χώρες αυτές να αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματα των οικονομιών κλίμακας.

Η χώρα μου έχει έντονο ενδιαφέρον για την προώθηση στενότερων οικονομικών και πολιτικών δεσμών μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών. Και ευελπιστεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση ενός συστήματος οικονομικής συνεργασίας στην περιοχή της Μεσογείου, αρχικά μεταξύ των χωρών της Νότιας Ευρώπης, του Νότιου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που σταδιακά θα συμπεριλάβει και άλλες Μεσογειακές χώρες.

Μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να έχει καταλυτική επίδραση στην οικονομική αναδιάρθρωση των χωρών του τρίτου κόσμου, λόγω των προφανών διασυνδέσεων της περιοχής της Μεσογείου με τις χώρες της Μέσης Ανατολής, της Αφρικής αλλά ακόμα και της Λατινικής Αμερικής.

#### Γ. Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ

Σαράντα με εξήντα τοις εκατό του πληθυσμού του τρίτου κόσμου ζει κάτω από συνθήκες απόλυτης φτώχειας. Με δοσμένη τη στενότητα των παραγωγικών τους πόρων και τη χαμηλή τους παραγωγικότητα είναι αδύνατο να υπάρξει σοβαρός αναπροσανατολισμός της αναπτυξιακής τους προσπάθειας χωρίς ριζική αναδιάρθρωση του πολιτικο-οικονομικού τους συστήματος. Θέλω να υπογραμμίσω ότι η θέση μου αυτή δεν στηρίζεται σε ιδεολογικούς λόγους. Δεν την συνδέω με την αναμέτρηση μεταξύ Ανατολής και Δύσης ούτε τη συσχετίζω με την επιλογή μεταξύ καπιταλισμού και σοσιαλισμού.

Το γεγονός που θέλω να επισημάνω είναι ότι η οικονομική οργάνωση των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών του τρίτου κόσμου, δεν τους επιτρέπει, δεν διευκολύνει μια πλατειά στηριγμένη αναπτυξιακή προσπάθεια κάτω από οποιαδήποτε ιδεολογία.

Η ανάγκη για μια ουσιαστική αλλαγή των δομών τους προσδιορίζεται από το μέγεθος των αντιφάσεων που παρατηρούνται στις χώρες αυτές.



Μεταξύ του αγρότη και του τριάντα πρώτο τους εκατό του πληθυσμού τους ζουν σε αγροτικές περιοχές. Παρ'όλα αυτά, η αγροτική τους ανάπτυξη συνήθως υποτιμάται και δίνεται έμφαση στην αστική τους ανάπτυξη.

Έτσι καταλήγουν να προμηθεύονται τρόφιμα (ιδίως δημητριακά) από τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, επιβαρύνοντας με τον τρόπο αυτό φοβερά το ισοζύγιο πληρωμών τους.

Παράλληλα, η παραμέληση της γεωργίας συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας, γιατί η βιομηχανική ανάπτυξη των αστικών κέντρων δεν μπορεί να απορροφήσει τους αγροτικούς πληθυσμούς που εγκαταλείπουν την ύπαιθρο. Η εισαγωγή σύγχρονης τεχνολογίας στη γεωργία τους για την αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας θα ειδικεύανε την πίεση για περισσότερες δουλειές στον βιομηχανικό τομέα. Μόνο μια σημαντική επέκταση της εσωτερικής τους αγοράς, μέσα από αύξηση της εσωτερικής ζήτησης, μπορεί να ανακουφίσει την κατάσταση. Αυτό όμως έρχεται σε αντίθεση με την μεγάλη ανισοκατανομή του εισοδήματος που υπάρχει στις περισσότερες από τις χώρες αυτές.

Η μορφή της ανάπτυξης που προωθείται στις χώρες αυτές, συνήθως επιδεινώνει την ανισοκατανομή του εισοδήματος και με άλλους τρόπους. Η επιδότηση του κεφαλαίου και οι φορολογικές απαλλαγές των κερδών ενθαρρύνουν την χρησιμοποίηση τεχνικών έντασης κεφαλαίου που δεν δημιουργούν αρκετές νέες θέσεις εργασίας. Αυτή η ανισοκατανομή του εισοδήματος τελικά καταλήγει σε μεγάλες εισαγωγές πολυτελών και

τεχνολογικά αναπτυγμένων καταναλωτικών αγαθών αντί να προωθεί την αξιοποίηση του υφιστάμενου παραγωγικού κόσμου για την εγχώρια παραγωγή καταναλωτικών αγαθών μαζικής κατανάλωσης.

Έτσι, η υπάρχουσα κατανομή του εισοδήματος οδηγεί σε ένα τέτοιο καταναλωτικό πρότυπο που καταλήγει σε μια αυξανόμενη εξάρτηση από εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες. Μια που τα έσοδα από εξαγωγές δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την αύξηση των εισαγωγών, το αυξανόμενο έλλειμμα καλύπτεται με διεθνή δανεισμό. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η τεράστια και συνέχεια αυξανόμενη επιβάρυνση των χωρών αυτών από το εξωτερικό τους χρέος και η πρόωπη ανάγκη να γίνουν οι χώρες αυτές καθαροί εξαγωγείς κεφαλαίου για να αποπληρώσουν τα χρέη τους, πριν καν εξασφαλίσουν στη μάζα του πληθυσμού τους ένα αποδεκτό κατώτατο επίπεδο διαβίωσης.

Το σημαντικό ερώτημα είναι πως φέρνει κανείς μια αλλαγή των δομών αυτών όταν οι πολιτικά κυριαρχούσες ομάδες εξαρτούν τη διατήρηση των προνομίων τους από την συντήρηση των δομών που υπάρχουν.

Και πάλι το θέμα δεν είναι ιδεολογικό. Η φιλελεύθερη λύση δοκιμάστηκε και απότυχε. Παρ'όλο που ο πολιτικός και οικονομικός φιλελευθερισμός ξεκινάνε από τις ίδιες φιλοσοφικές ρίζες, ο οικονομικός φιλελευθερισμός δεν μπορεί να υιοθετηθεί και διατηρηθεί χωρίς να θυσιαστεί ο πολιτικός φιλελευθερισμός.

Η εμπειρία χωρών όπως η Κιλή, η Βραζιλία και η Αργεντινή μέχρι προ τινος και άλλων χωρών κύρια στη Λατινική Αμερική, επιβεβαιώνει τη θέση αυτή. Η αναλλακτική λύση, εάν εξαιρέσουμε τη βίαιη επανάσταση που σε καμιά περίπτωση βέβαια δεν εισηγούμαι, είναι μια σταδιακή κοινωνικοποίηση (socialization) που είναι μια αργή και δύσκολη διαδικασία. Η διαδικασία αυτή απαιτεί μια πλατειά λαϊκή υποστήριξη και συναίνεση όχι μόνο από τις πλατειές μάζες που θα ωφεληθούν άμεσα απ' αυτή, αλλά και από μερικές τουλάχιστον ομάδες από την προνομιούχα μειοψηφία. Οι ομάδες αυτές, παρ' όλο που η σχετική τους θέση στην κοινωνική και οικονομική δομή θα χειροτερέψει σαν αποτέλεσμα της αλλαγής, πρέπει να πεισθούν ότι τελικά θα ωφεληθούν και αυτές από το ξεμπλοκάρισμα του κοινωνικού και οικονομικού δυναμικού που θα επιφέρει η αλλαγή.

Ένα λεπτό σημείο που πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι πολλές από τις αλλαγές που συνοδεύουν την κοινωνικοποίηση είναι στην ουσία κατάργηση κάποιων στρεβλώσεων που είναι ενσωματωμένες στο πολιτικοοικονομικό σύστημα. Αυτό είναι αποτέλεσμα των ενεργειών ανεύθυνων προηγούμενων κυβερνήσεων που χρησιμοποίησαν την καπιταλιστική ιδεολογία σαν δικαιολογία για να δημιουργούν πλεονεκτήματα και προνόμια σε μερικές κοινωνικές ομάδες.

Έτσι στην πράξη είχαμε μια γελοιοποίηση των αρχών της ελεύθερης αγοράς. Είναι ίσως ειρωνία ότι αυτή η διαδικασία της κοινωνικοποίησης απαιτεί την υιοθέτηση κάποιων μέτρων, όπως η δημοσιονομική και πιστωτική περσόνα ή η κατάργηση κάποιων ειδικών επιδοτήσεων που παραδοσιακά συνδέθηκαν με την ελεύθερη ανταγωνιστική οικονομία της αγοράς. Η διαφορά βέβαια έγκειται στο ότι η



κοινωνικοποίηση επιβάλλει τη μεταρρύθμιση των ενεργητικών  
αποτελεσμάτων από τέτοια μέτρα για την προώθηση της κοινωνικής,  
της λαϊκής ευημερίας και δεν αφήνει τον προσδιορισμό της  
κατανομής του εισοδήματος στις αρχές της ανεξέλεγκτης αγοράς.

Θα ήθελα τέλος να υπογραμμίσω ότι η αλλαγή, ακόμα και αν  
προοπτικά ωφελεί την πλειοψηφία του λαού, είναι δυνατόν να  
δημιουργήσει μεταβατικά προβλήματα και τριβές. Είναι λοιπόν  
απαραίτητο οι υπερδυνάμεις, όποιες και αν είναι οι ιδεολογίες  
τους, να μη διογκώνουν τα προβλήματα αυτά μέσα από την ιδεολογική  
εκμετάλλευση των ομάδων εκείνων που έχουν παράπονα μια και η  
οικονομική και πολιτική τους δύναμη κινδυνεύει. Η καλλίτερη  
συνεισφορά των υπερδυνάμεων στην ανάπτυξη και στην ειρήνη  
είναι να αποφεύγουν την εκμετάλλευση των προβλημάτων στις  
σχέσεις Βορρά-Νότου για την ενίσχυση της έντασης μεταξύ  
Ανατολής και Δύσης. Εάν παράλληλα καταφέρουν να βοηθήσουν και  
ουσιαστικά τις χώρες του Νότου να αντιμετωπίσουν την υποανάπτυξή  
τους με πραγματική μεταφορά πόρων, τόσο το καλλίτερο.

Συνοψίζοντας μπορώ να πω ότι ο κόσμος βρίσκεται σήμερα μπροστά  
σε μια πρόκληση που δεν αντιμετώπισε ποτέ προηγουμένως στην  
ιστορία: Τον κίνδυνο της ολοκληρωτικής καταστροφής από την  
άμεση σύγκρουση Ανατολής-Δύσης και τον κίνδυνο μιας παγκόσμιας  
έκρηξης λόγω της αυξανόμενης πείνας και εξαθλίωσης εξ αιτίας  
του διευρυνόμενου χάσματος Βορρά-Νότου.

Δεν νομίζω ότι υπάρχουν πια πολλά χρονικά περιθώρια. Πρέπει  
όλοι μας, οι λαοί, οι ηγέτες και οι κυβερνήσεις να δραστηριοποιηθούν  
στον αγώνα για την ειρήνη και την κοινωνική ευημερία της  
ανθρωπότητας.

Σ' αυτήν την προσπάθεια και σ' αυτόν τον αγώνα ανήκει φυσικά ένας  
εγκριτικός ρόλος στους πνευματικούς δούλους και στα πνευματικά  
ιδρύματα, όπως το δικό σας, που έγιναν συχνά στην ιστορία  
δυναμικοί μαχητές και εκφραστές της συλλογικής παναθρώπινης  
συνείδησης.